

Research Paper

Social Capital Analysis of Members of the Rural Development Fund (Case Study: Rural settlements of Qasr-e Qand County)Majid saeidirad^{1*}, asad razani², naghi asgari³, ali ranjbaraki⁴

1. Ph.D. in Geography and Rural Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
2. Instructor, Department of Urban and Regional Planning, Institute of Humanities and Social Studies, Tehran, Iran
3. Assistant Professor, Department of Urban and Regional Planning, Institute of Humanities and Social Studies, Tehran, Iran
4. Assistant Professor, Department of Economics, Institute of Humanities and Social Studies, Tehran, Iran

Received: 2020/04/09**Accepted:** 2021/07/21**PP:** 221-234

Use your device to scan and read the article online

Keywords:: Social Capital, Development Fund, Empowering Project, Qasr-e Qand County.**Abstract**

Considering the essential role of social sustainability in achieving the objectives of sustainable rural development in the territory As well as the importance of social capital and its indicators in the sustainability of economic structures and organizations, this study aimed to analyze the amount of social capital among members of rural development funds of Qasr-e Qand county. This study is an applied research and its research method is descriptive-analytical. The statistical population of this study includes all members of Rural Development Funds in 30 target villages of Qasr-e Qand county with 1763 members that through random combination sampling and Cochran formula, 340 members were considered as sample population. The research data were obtained through library and field studies and analyzed by SPSS software using one-sample t-test and Pearson correlation. The findings of this study show that the amount of social capital among members of Rural Development Funds is (3.1) moderate. At this stage, the index of trust (3.3) is in the most appropriate situation and the index of social participation (3.2) (especially women's participation) and the impact of support structures (2.8) are in the weakest situation. Also, the results of Pearson correlation test indicate the existence of a positive and significant internal correlation (Sig = 0.000) of four indicators of social trust, social participation, support structures and social cohesion among members of development funds in rural settlements of Qasr-e Qand County. Therefore, it is necessary to provide rural good governance with appropriate policy and cooperation of rural development agencies and support structures, especially the Alavi Foundation for Members' Trust, Cohesion and Community Participation, in the future to see the development and productivity of rural development funds at the level of rural settlements of Qasr-e Qand county.

Citation: Saeidirad, M; Razani, A; Asgari, N; Ranjbaraki, A. (2023). **Social Capital Analysis of Members of the Rural Development Fund, Case Study: Rural settlements of Qasr-e Qand, County**, Journal of Regional Planning, Vol 13, No 49, PP:221-234.**DOI:** 10.30495/JZPM.2021.24546.3606**DOR:*****Corresponding author:** Majid Saeidirad**Address:** Ph.D in Geography and Rural Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.**Tell:** +989120143301**Email:** M_Saeidirad@sbu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Considering the essential role of social sustainability in achieving the objectives of sustainable rural development in the territory As well as the importance of social capital and its indicators in the sustainability of economic structures and organizations, this study aimed to analyze the amount of social capital among members of rural development funds of Qasr-e Qand county. The main purpose of setting up and developing rural development funds is to mobilize and manage the financial resources available through rural development groups, environmentally friendly production and employment, rural development operations and increase the knowledge and skills of the local community. Establishment of rural development funds is a mechanism for mobilizing financial resources and providing unsecured micro-loans to local people in order to launch sustainable income-generating activities. Therefore, this study seeks to analyze the main indicators of social capital in Qasr-e Qand county, including 1- trust status, 2 -participation levels, 3- support structures (as an important factor in increasing and gaining the trust of local communities) and 4- social cohesion in the initial periods of development rural development funds. This study also seeks to answer these questions: 1 -What is the amount of social capital among the members of rural development funds in Qasr-e Qand county? 2- What is the level of each of the indicators of social capital (trust, participation, support structures and cohesion) among the members of the rural development funds of Qasr-e Qand county?

Methodology

This study is an applied research and its research method is descriptive-analytical. The statistical population of this study includes all members of Rural Development Funds in 30 target villages of Qasr-e Qand county with 1763 members that through random combination sampling and Cochran formula, 340 members were considered as sample population. The research data were obtained through library and field studies and analyzed by SPSS software using one-sample t-test and Pearson correlation.

Results and Discussion

The findings of this study show that the amount of social capital among members of Rural Development Funds is (3.1) moderate. At this stage, the index of trust (3.3) is in the most appropriate situation and the index of social participation (3.2) (especially women's participation) and the impact of support structures (2.8) are in the weakest situation. Also, the results of Pearson correlation test indicate the existence of a positive and significant internal correlation (Sig = 0.000) of four indicators of social trust, social participation, support structures and social cohesion among members of development funds in rural settlements of Qasr-e Qand County.

Conclusion

The results of the present study, which aims to analyze the main indicators of social capital as one of the main components of social sustainability of the rural sustainable development system, among members of the Rural Development Funds (as an economic activity) in rural settlements of Qasr-e Qand County, It shows that the amount of social capital is moderate among the members of development funds. Meanwhile, the trust index is in the most appropriate position at this stage. In fact, the level of intra-group trust (people's trust in each other) has long been better than other indicators due to the cultural characteristics and cooperation of the people of Qasr-e Qand area . A noteworthy point in the villages of Qasr-e Qand County is the low level of women's social participation. One of the main reasons for the low level of social and economic participation of women in the villages of Qasr-e Qand County (especially Talang district) in addition to cultural characteristics and limitations, is the lack of education and skills to create and participate in economic and income-generating activities. Finally, in this area, the index of the impact of support structures is in the weakest position. The fact is that although the Relief and Welfare Foundation has carried out various activities in the villages of Qasr-e Qand in recent years, in general, the villagers of Qasr-e Qand County in many cases, in the implementation and

promotion of development projects and experts adhere to some "promises" of development and the poverty alleviator do not have much trust (outside the group). Therefore, it is suggested that in the framework of rural good governance with appropriate policy and cooperation of rural development agencies and support structures, especially the Alavi Foundation for Members' Trust, Cohesion and Community Participation, in the future to see the development and productivity of rural development funds at the level of rural settlements of Qasr-e Qand county.

تحلیل سرمایه اجتماعی اعضای صندوق آبادانی و پیشرفت روستایی (مطالعه موردی: سکونتگاه‌های روستایی شهرستان قصرقند)

مجید سعیدی راد^۱، اسد رازانی^۲، نقی عسگری^۳، علی رنجبرکی^۴

۱. دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
۲. مربی گروه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران، ایران.
۳. استادیار گروه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران، ایران.
۴. استادیار گروه اقتصاد، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران، ایران.

چکیده

با توجه به نقش اساسی پایداری اجتماعی در تحقق اهداف توسعه پایدار روستایی در پهنه سرزمین و همچنین اهمیت سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن در پایداری ساختارها و تشکلهای اقتصادی، این پژوهش با هدف تحلیل میزان سرمایه اجتماعی در میان اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی شهرستان قصرقند انجام شده است. پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش تمامی اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی در سطح ۳۰ روستای هدف شهرستان قصرقند برابر با ۱۷۶۳ عضو را شامل می‌گردد که با استفاده از نمونه‌گیری ترکیبی تصادفی و از طریق فرمول کوکران ۳۴۰ عضو به عنوان جامعه نمونه در نظر گرفته شده است. داده‌های تحقیق از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری و در نرم‌افزار SPSS از طریق آزمون‌های T-تک نمونه‌ای و همبستگی پیرسون مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که میزان سرمایه اجتماعی در بین اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت در حد متوسط (۳/۱) است. در این میان شاخص میزان اعتماد (۳/۳) در این مرحله در مناسب‌ترین وضعیت و شاخص مشارکت اجتماعی (مخصوصاً مشارکت زنان) و تأثیر ساختارهای حمایتی به ترتیب با (۳/۲) و (۲/۸) در ضعیف‌ترین وضعیت قرار می‌گیرند. همچنین یافته‌های حاصل از آزمون همبستگی پیرسون بیانگر وجود همبستگی درونی مثبت و معنادار ($Sig=0/000$) چهار شاخص اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، ساختارهای حمایتی و انسجام اجتماعی در میان اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت سکونتگاه‌های روستایی هدف شهرستان قصرقند است. بنابراین شایسته است در سایه حکمروایی خوب روستایی با سیاست‌گذاری و همکاری مناسب دستگاه‌های متولی توسعه روستایی و ساختارهای حمایتی مخصوصاً بنیاد علوی زمینه‌ی اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی اعضا فراهم گردد تا در آینده شاهد توسعه و بهره‌وری صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی در سطح سکونتگاه‌های روستایی شهرستان قصرقند باشیم.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۳۰

شماره صفحات: ۲۲۱-۲۳۴

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی: سرمایه

اجتماعی، صندوق آبادانی و پیشرفت، طرح توان‌افزایی، شهرستان قصرقند

استاد: سعیدی راد، مجید؛ رازانی، اسد؛ عسگری، نقی؛ رنجبرکی، علی (۱۴۰۲). تحلیل سرمایه اجتماعی اعضای صندوق آبادانی و

پیشرفت روستایی (مطالعه موردی: سکونتگاه‌های روستایی شهرستان قصرقند)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۱۳، شماره

۴۸، مردادشت: صص ۲۲۱-۲۳۴.

DOI: 10.30495/JZPM.2021.24546.3606

DOR:

†

نویسنده مسئول: مجید سعیدی راد

نشانی: دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

تلفن: ۰۹۱۲۰۱۴۳۳۰۱

پست الکترونیکی: M_Saeidirad@sbu.ac.ir

مقدمه

بنیاد علوی به‌عنوان بازوی اجرایی بنیاد مستضعفان انقلاب اسلامی بنا بر رسالت خود از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی همواره مسئله فقرزدایی و بهبود معیشت برای گروه آسیب‌پذیر را در اولویت سیاست‌های خود داشته است. در این راستا در اواخر سال ۱۳۹۷ با تأسی از طرح پایلوت و موفق شهرستان قلعه گنج استان کرمان، بنیاد مستضعفان با همکاری استانداری سیستان و بلوچستان طرح آبادانی و پیشرفت شهرستان قصرقند که یکی از شهرستان‌های تازه تأسیس و کم‌برخوردار در جنوب استان سیستان و بلوچستان است و سکونتگاه‌های روستایی آن از امکانات اولیه همانند جاده، تلفن، شبکه آبرسانی، درآمد، آموزش، بهداشت و ... محروم می‌باشند، آغاز نموده است. رویکرد اصلی موردنظر در این طرح بر اصول اقتصاد مقاومتی و معیشت پایدار جامعه محلی (روستایی) استوار است که در آن مردم و مشارکت آن‌ها در آبادانی و پیشرفت نقش محوری دارد. یکی از اقدامات مؤثر و قابل‌مشاهده در طرح آبادانی و پیشرفت شهرستان قصرقند، اجرای پروژه توان‌افزایی جامعه محلی است که با بسیج نمودن جامعه محلی (ارزبایی مشارکتی روستایی) از طریق ایجاد تشکل‌های اجتماعی، صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی در ۳۰ روستای هدف این شهرستان ایجاد گردیده است. هدف اصلی راه‌اندازی و تأسیس صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی، بسیج و مدیریت منابع مالی قابل‌دسترس از طریق گروه‌های آبادانی و پیشرفت روستا، تولید و اشتغال‌سازگار با محیط‌زیست، انجام عملیات آبادانی و پیشرفت روستا و افزایش سطح دانش و مهارت جامعه محلی می‌باشد. ایجاد صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی مکانیزمی برای بسیج منابع مالی و اعطای وام‌های خرد بدون وثیقه به مردم محلی، به‌منظور راه‌اندازی فعالیت‌های درآمدزای پایدار است. همچنین این مکانیزم انگیزه جوامع محلی به‌ویژه زنان و گروه‌های آسیب‌پذیر را برای تداوم مشارکت تقویت می‌نماید. وجود سرمایه مالی، لازمه تحقق هر طرح توسعه‌ای می‌باشد؛ بنابراین تشکیل سازمان اجتماعی به‌تنهایی جهت تحقق اهداف توسعه پایدار در یک روستا کافی نبوده و تشکیل صندوق آبادانی و پیشرفت روستایی در داخل گروه توسعه از اهمیت خاصی برخوردار است (Ghorbani et al, 2016: 125-146)؛ بنابراین با توجه به نقش اساسی پایداری اجتماعی و اقتصادی در تحقق اهداف توسعه پایدار روستایی در پهنه سرزمین و همچنین اهمیت سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن در پایداری ساختارها و تشکل‌های اقتصادی از جمله تأسیس صندوق‌های آبادانی و پیشرفت در سکونتگاه‌های روستایی و مناطق کم‌برخوردار توسط بنیاد علوی در سطح کشور و در جهت پایداری و بقا بسیج منابع مالی، تحلیل سرمایه اجتماعی در بین اعضای این صندوق‌ها امری ضروری به‌شمار می‌رود.

بنابراین این پژوهش به دنبال تحلیل و بررسی شاخص‌های اصلی سرمایه اجتماعی در شهرستان قصرقند شامل ۱- وضعیت اعتماد ۲- میزان مشارکت ۳- ساختارهای حمایتی (به‌عنوان عاملی مهم در افزایش و جلب اعتماد جوامع محلی) و ۴- انسجام اجتماعی در بازه‌های زمانی ابتدایی تشکیل صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی می‌باشد. در واقع در این پژوهش وضعیت ۴ شاخص ذکر شده در بین اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی در روستاهای هدف طرح توان‌افزایی شهرستان قصرقند تجزیه و تحلیل می‌گردد. همچنین این تحقیق به دنبال پاسخ به این سؤالات است: ۱- میزان سرمایه اجتماعی در بین اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی در شهرستان قصرقند چقدر است؟ ۲- میزان هر یک از شاخص‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، ساختارهای حمایتی و انسجام) در بین اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی شهرستان قصرقند چقدر است؟

پیشینه تحقیق و مبانی نظری

اصطلاح سرمایه اجتماعی را اولین بار لیدا جود سون هانیفان^۱، سرپرست ایالتی مدارس محلی در ویرجینیای غربی، در مقاله مرکز انجمن مدارس روستایی^۲ در سال ۱۹۱۶ استعمال کرد. او از این اصطلاح برای بیان اهمیت سرمایه اجتماعی در تبیین نقش مشارکت و درگیری مردم در مدارس موفق استفاده کرد (Ghaffari & Gotabi, 2015: 242). از سال‌های ۱۹۸۰ به بعد مفهوم سرمایه اجتماعی وارد ادبیات علوم اجتماعی می‌شود که در شکل اولیه‌اش ابتدا توسط جاکوبز، بوردیو، پاسرون^۳ و لوری^۴ مطرح می‌شود، اما توسط کسانی همچون کلمن، بارت پاتنام^۵ و پرتز^۶ بسط و گسترش داده می‌شود (Azkia & Ghaffari, 2013: 278)، نتیجه آن شد که از اواسط دهه ۱۹۹۰ میلادی، سرمایه اجتماعی، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی پارادایم جدید توسعه، مورد توجه قرار گرفت (Encyclopedia of Urban and Rural Management, 2009: 452). از نظر کلمن سرمایه اجتماعی در ساختار روابط افراد و کنشگران تجسم می‌یابد و در نتیجه امری ناملموس

¹ -Social capital

² - Lyda Judson Hanifan

³ -The rural school community center

⁴ -Passeron

⁵ -Loury

⁶ -Burt

⁷ -Portes

است، این امر از طریق تشکیل روابط اجتماعی طی زمان ممکن می‌شود و افراد را قادر می‌سازد به میزان بیشتر و به نحو بهتری به منافعشان برسند تا نسبت به زمانی که هر یک به تنهایی کار می‌کردند (Coleman, 1998:98). پاتنام معتقد است که سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از انجمن‌های افقی بین مردم است و اشاره می‌کند که سرمایه اجتماعی به ویژگی‌های سازمان اجتماعی همانند شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد بستگی دارد که هماهنگی و همکاری را برای منافع متقابل تسهیل می‌کنند (Putnam, 1994:9). پیر بورديو سرمایه اجتماعی را تجمیع منابع واقعی و بالقوه می‌داند که با مالکیت شبکه‌ای بادوام از روابط کمابیش نهادی شده ارتباط دارند. برخورد بورديو با مفهوم سرمایه اجتماعی ابزاری است و بر مزیت‌های حاصل از آن برای مالکان تأکید دارد. برخلاف رویکردهای ساختارگرایی کلمن و پاتنام، بورديو رویکردی فردگرایانه به سرمایه اجتماعی اتخاذ کرده است. او افراد و کنش‌های واسطه‌ای آنان و همچنین مفهوم تضاد را به عنوان نمودی از این ذهنیت مورد توجه قرار می‌دهد (O'Brien & Fathaigh, 2005: 65-76). فوکویاما نیز عقیده دارد سرمایه اجتماعی یک هنجار غیررسمی است که عملکرد همکاری بین افراد را ارتقا می‌بخشد. در حوزه اقتصادی، هزینه‌های معاملات را کاهش و در حوزه سیاسی، نوع زندگی اجتماعی را ارتقا می‌بخشد (Fukuyama, 2001:11). مهم‌ترین مفهوم فوکویاما در بحث از سرمایه اجتماعی شعاع اعتماد است. از نظر وی تمامی گروه‌های اجتماعی دارای میزان خاصی از شعاع اعتمادند که به معنای میزان گستردگی دایره همکاری و اعتماد متقابل میان اعضای یک گروه است (Ghaffari & Gotabi, 2015: 244). از نظر عباس سعیدی منظور از سرمایه اجتماعی، شبکه‌ها و روابط اجتماعی هستند که افراد و گروه‌ها بر اساس آن‌ها هم در مواقع بحرانی و هم در دستیابی به امتیازات مادی می‌توانند به آن‌ها تکیه کنند (Saeedi, 2010:168). به‌طور کلی سرمایه اجتماعی مفهومی چندبعدی می‌باشد که دلالت‌های متفاوت و تعاریف بدیل چندی از آن وجود دارد. با وجود تفاوت‌های گاه فاحش دلالت‌های این تعاریف ۲ مقوله مشترک را می‌توان پیوسته تمیز داد: ۱- تسهیل و گسترش روابط اجتماعی با توجه به اهمیت این روابط برای ساماندهی پهنه زندگی اجتماعی ۲- نتایج مطلوب ناشی از کاربرد این روابط تسهیل شده برای ایجاد و انسجام اجتماعی و رفاه (Encyclopedia of Urban and Rural Management, 2009:452). در علوم اجتماعی معمولاً سه مؤلفه‌ی اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی^۳ و مشارکت اجتماعی^۴ که در یک رابطه متعامل قرار می‌گیرند و هر کدام تقویت‌کننده‌ی دیگری‌اند از مؤلفه‌ها و شاخص‌های اصلی سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند که در ادامه تعریف هر یک از این مفاهیم جداگانه آورده شده است.

اعتماد اجتماعی: اعتماد در لغت به معنای اطمینان از اتکا به شخصیت، توانایی، قدرت و حقیقت کسی یا چیزی می‌باشد (Cvetkovich & Löfstedt, 1999: 4). در علوم اجتماعی، اعتماد تسهیل‌کننده‌ی مبادلات در فضای اجتماعی است که هزینه‌ی مذاکرات و مبادلات اجتماعی را به حداقل می‌رساند و برای حل مسائل مربوط به نظم اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ی دارد (ازکیا و غفاری، ۱۳۹۲: ۲۸۳). همچنین اعتماد به معنای اختلاف قدرت و کنترل است. کسی که اعتماد دارد، موقعیت فرعی را به عهده می‌گیرد و تصمیم و رفتار را نسبت به کسی که مورد اعتماد واقع شود، کنار می‌گذارد. توجه به این نکته حائز اهمیت است که اگرچه اعتماد به معنای چشم‌پوشی از قدرت و کنترل است، اما لزوماً احساس از دست دادن کنترل یا قدرت را به وجود نمی‌آورد (Cvetkovich & Löfstedt, 1999:4). تحقیقات نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی با سلامت، خوشبختی، کامیابی، طول عمر و حس تعلق اجتماعی در ارتباط است و برای انسجام و مشارکت اجتماعی شهروندان ضروری است. در روابط کسب‌وکار نیز اعتماد، بهره‌وری اقتصادی^۵ را به وسیله کاهش خطرات پیش‌فرض قراردادهای تجاری، افزایش می‌دهد (Newton et al, 2018:38).

انسجام اجتماعی: از نظر کرنز و فارست جامعه‌ای منسجم است که به هم آمیخته^۶ باشد و عمدتاً در آن رفتارهای مخرب و درگیری بین اهداف و گروه‌های اجتماعی وجود نداشته باشد (Kearns & Forrest, 2000:996). اوکسوبی^۷ معتقد است، دو مفهوم انسجام اجتماعی و سرمایه اجتماعی به هم وابسته هستند، بنابراین اگر در جامعه‌ای انسجام اجتماعی وجود داشته باشد سرمایه اجتماعی نیز در آن بیشتر خواهد بود (Oxoby, 2009:2). پژوهشگاه توسعه اجتماعی سازمان ملل^۸، انسجام اجتماعی را مفهومی می‌داند که هدف آن دسترسی همه شهروندان به حقوق اجتماعی و اقتصادی است. در واقع انسجام اجتماعی مفهومی برجسته است که دائماً یادآوری می‌کند باید به جامعه توجه

1 Radius of trust

2 Social Trust

3 Social cohesion

4 Social participation

5 Economic efficiency

6 Kearns & Forrest

7 hangs together

8 Oxoby

9 The United Nations Research Institute Of Social Development

شود و این جامعه از هرگونه تبعیض، نابرابری و محرومیت به دور باشد (Jenson, 2010:1).

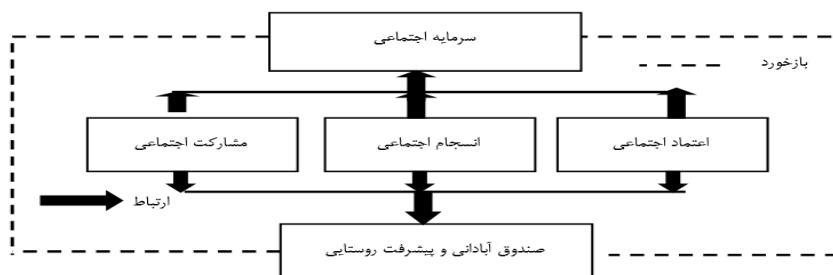
مشارکت اجتماعی: مفهوم مشارکت اجتماعی از دهه ۱۹۶۰ مورد بحث قرار گرفته شده است ولی هنوز تعریف مشترکی از آن وجود ندارد. از نظر مارشال مشارکت اجتماعی، مشارکت در طیف وسیعی از فعالیت‌های اجتماعی غیردولتی که می‌تواند یک حق اجتماعی تلقی گردد، می‌باشد (Marshall, 1964:65). از نظر سازمان بهداشت جهانی مشارکت اجتماعی، راهی برای مشارکت در یک جامعه‌ی وسیع‌تر با همکاری، مشاوره و توانمند سازی جوامع محلی است (Piškur et al, 2014:217). کوتان و گودت مشارکت اجتماعی را طیف و سیعی از فعالیت‌های داوطلبانه و سایر اشکال تعامل در حوزه‌های عمومی و خصوصی همانند (کمک کردن به همسایگان، درگیر شدن در گروه‌های غیررسمی و غیره) تعریف می‌کنند (Couton & Gaudet, 2008:23). در ادبیات توسعه بحث درباره اهمیت و ضرورت مشارکت اجتماعی تا جایی پیش می‌رود که مشارکت را هم به‌منزله هدف و هم در نقش وسیله توسعه در نظر می‌گیرند؛ به‌نحوی که بدون مشارکت اجتماعی، توسعه امکان‌پذیر نیست و هر برنامه‌ای با حذف مشارکت در نهایت قادر نیست کاملاً موفق باشد؛ بنابراین مشارکت مردم، سنگ محک راه یافتن به توسعه هماهنگ یا یکپارچه است (Asadpour et al, 2018:68).

منابع مربوط به مطالعه سرمایه اجتماعی و نقش آن در توسعه روستایی با تأکید بر صندوق‌های اعتبارات خرد در کشورهای مختلف گویای نکته‌های مهمی می‌باشد که در ذیل به نتایج تعدادی از این مطالعات پرداخته می‌شود.

نتایج مطالعات بانگومین و همکاران در سال ۲۰۱۶ تحت عنوان سرمایه اجتماعی: ابزاری در جهت سواد و مسائل مالی در روستاهای اوگاندا نشان می‌دهد که وجود سرمایه اجتماعی باعث افزایش ۶۱/۶ درصدی سواد و منابع مالی در بین روستاییان فقیر اوگاندا شده است (Bongomin et al, 2016:234). همچنین مطالعات مگنانی و استروفی در ناحیه وال دی سول ایتالیا با عنوان تفسیر جامعه‌شناسی و سرمایه اجتماعی در نوآوری‌های توسعه روستایی: مطالعه موردی کوه‌های آلپ ایتالیا بیانگر این مهم است که پویایی و سرمایه اجتماعی با رویکردی مشارکتی توسعه پایدار روستایی را به دنبال خواهد داشت (Magnani & Struffi, 2009:231-238). درجایی دیگر نتایج مطالعه دوکارمو در روستای آلبرنوی پرتغال با عنوان بررسی سرمایه اجتماعی در یک روستای پرتغال نشان می‌دهد تقویت سرمایه و روابط اجتماعی باعث سازمان‌دهی و پیشرفت در برخی از پروژه‌های جمعی همانند کلوپ ورزشی محلی و افزایش اعتماد ساکنین روستا به یکدیگر خواهد شد. همچنین در این مقاله ظرفیت این روستا برای تولید و بهبود اشکال جدید سرمایه اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است (Do Carmo, 2010:15-30).

مایکل لوین در مقاله‌ای با موضوع سرمایه اجتماعی با عنوان مانع توسعه: کارگزاری زمین، هنجارها و اعتماد در مناطق روستایی هند، تئوری بورديو در مورد سرمایه اجتماعی فردی را مورد بازبینی قرار داده و به این نتیجه می‌رسد که کشاورزانی که ارتباطات بهتری با کارگزاری‌های واگذاری و فروش زمین دارند در نهایت سود بیشتری عایدشان می‌شود (Levien, 2015:83). در پژوهش لورنا (۲۰۱۵) با عنوان توسعه سرمایه اجتماعی در صندوق‌های اعتباری خرد زنان روستایی: بینشی در مورد رهبری، اعتماد و همکاری؛ برخی از عواملی که ممکن است بر توسعه سرمایه اجتماعی زنان تأثیرگذار باشد از جمله ظرفیت اعتماد و همکاری، از طریق مطالعه یکی از صندوق‌های اعتباری خرد در روستایی در کشور مکزیک، مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که توسعه سرمایه اجتماعی در بین زنان (روابط اعضاء بر اساس اعتماد، انسجام و همبستگی اجتماعی) باعث افزایش فرصت‌های درآمدی خواهد شد که در این میان ویژگی‌های فردی رهبر گروه نقشی تعیین‌کننده دارد (Lorena, 2015:229-243). مطالعه خان در ویتنام تحت عنوان نقش سرمایه اجتماعی در دستیابی به اعتبارات خرد روستایی نشان می‌دهد که افزایش سرمایه اجتماعی به دلیل اینکه ظرفیت و قدرت چانه‌زنی فقرا را افزایش خواهد داد، به بهبود وضعیت تولیدات و کیفیت زندگی روستاییان کمک خواهد نمود (Khanh, 2011). نتایج مطالعه رانکین (۲۰۰۲) با موضوع سرمایه اجتماعی، اعتبار خرد و سیاست‌های توسعه، نشان می‌دهد که باید به ابعاد اجتماعی رشد اقتصادی از طریق اعتبارات خرد توجه لازم نمود که در این میان نقش سرمایه اجتماعی در دستیابی به اهداف مورد نظر انکارناپذیر است. نظریه حاکم بر تحقیق وی نظریه پیر بورديو می‌باشد (Rankin, 2002:1-24). نتایج پژوهش قربانی و همکاران (۱۳۹۵) تحت عنوان تحلیل سرمایه اجتماعی اعضای صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی مورد: روستای بسطاق در شهرستان سرایان نشان می‌دهد که میزان اتحاد و همبستگی اجتماعی روستاییان تا حد زیادی ارتقاء یافته که این میزان در پیوند اعتماد، افزایش چشمگیری داشته است؛ بنابراین به دنبال اجرای پروژه‌ی مربوطه اعتمادسازی و تقویت روحیه مشارکت و همکاری جمعی در بین اعضای صندوق اعتبارات خرد و سرمایه اجتماعی درون و برون گروهی تقویت شده است (Ghorbani et al, 2016:125-146). در پژوهش ملک‌ان و همکاران (۱۳۹۹) تحت عنوان تحلیل نقش سرمایه اجتماعی بر ارتقای تاب‌آوری در برابر خشکسالی مورد مطالعه: روستاهای شهرستان کنگاور نتایج نشان می‌دهد که میان مولفه سرمایه اجتماعی در ابعاد درون‌گروهی، ارتباط‌دهنده

و سازمانی با تاب‌آوری به ترتیب همبستگی مثبت و معناداری ۳۹، ۳۲ و ۳۶. وجود دارد. همچنین نتایج بدست آمده از معادلات ساختاری نشان داد که با ارتقا یک واحد سرمایه اجتماعی ۰٫۴۸، انحراف معیار تاب‌آوری ۴۲٫۲۲ ارتقا پیدا خواهد کرد. همچنین بارهای عاملی بدست آمده نشان می‌دهد که متغیرهای سرمایه اجتماعی مورد استفاده با تاب‌آوری تناسب بسیار بالایی دارد. (Malekan et al, 2020: 65-80).

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق - (منبع: داده‌های پژوهش، ۱۳۹۸).

محدوده‌ی مورد مطالعه

شهرستان قصرقند در محدوده ۶۰ درجه و ۱۸ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۱۹ دقیقه طول شرقی و ۲۵ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۲۶ درجه و ۳۲ دقیقه عرض شمالی در جنوب سیستان و بلوچستان ایران قرار دارد. ارتفاع شهرستان از سطح آب‌های آزاد دنیا ۵۰۳ متر و مساحت آن ۶۱۱۰ کیلومترمربع می‌باشد. شهرستان قصرقند دارای شرایط اقلیمی گرم و نیمه مرطوبی است و در سال‌های اخیر به دلیل کاهش نزولات جوی دچار خشک‌سالی شدیدی بوده است. قرارگیری شهرستان در مسیر مسیل رودخانه کاجو سبب شده در بخش‌هایی از سطح شهرستان در ایام گرم تابستان نیز محیطی مساعد برای گردشگران و اهالی فراهم گردد. شهرستان قصرقند در سال ۱۳۹۱ از شهرستان نیکشهر جدا و تبدیل به شهرستان شده است. این در حالی است که قدمت تأسیس بخشدار در آن به سال ۱۳۱۶ و قدمت تأسیس شهرداری به سال ۱۳۴۳ هجری شمسی برمی‌گردد. در حال حاضر شهرستان قصرقند دارای سه بخش مرکزی، ساربوک و تلنگ است (شکل ۲).

شکل ۲- نقشه موقعیت جغرافیایی و سیاسی شهرستان قصرقند و روستاهای هدف طرح آبادانی و پیشرفت - (منبع: داده‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

مواد و روش تحقیق

تحقیق حاضر نوعاً کاربردی و از نظر ماهیت و روش بررسی توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش‌ها و ابزار گردآوری اطلاعات این تحقیق شامل مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (تکمیل پرسشنامه توسط تسهیلگران طرح توان‌افزایی) می‌باشد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های به دست آمده، از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. در این پژوهش از روش‌های آمار توصیفی شامل اندازه‌های پراکنندگی (میانگین، واریانس و انحراف معیار) و آمار استنباطی (t تک نمونه‌ای و ضریب همبستگی پیرسون) استفاده شده است. روایی (اعتبار صوری) پرسشنامه‌های تحقیق حاضر پس از تهیه پرسشنامه‌ها، توسط خبرگان و متخصصان پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی صاحب‌نظر در مورد موضوع مورد بررسی و با اجرای نظرخواهی از آن‌ها انجام شده است.

پایایی پر سش‌نامه نیز از طریق آلفای کرونباخ $0/72$ الی $0/86$ به دست آمده است که گویای پایایی مناسب سوالات پرسشنامه می‌باشد (جدول ۲). جامعه آماری این پژوهش تمامی اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی در ۳۰ روستای هدف طرح توان‌افزایی شهرستان قصرقند و در سطح سه بخش مرکزی، ساربوک و تلنگ، برابر با ۱۷۶۳ عضو و ۱۵۴ گروه را شامل می‌گردد. با توجه به اهداف طرح توان‌افزایی در شهرستان قصرقند و موضوع مورد بررسی (تحلیل سرمایه اجتماعی در بین اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت) برای تعیین حجم نمونه تصادفی به منظور تکمیل پرسشنامه‌ها در سطح هر روستا، در مرحله اول از طریق فرمول کوکران و فرمول تعدیل آن برای جامعه آماری با سطح اطمینان ۹۵٪ در صد و دقت احتمالی ۵ در صد و پیش برآورد واریانس $S^2 = 0/25$ حجم نمونه برابر $(n=340)$ در نظر گرفته شد. سپس در مرحله دوم، روستاهای هر بخش را ساس سه گروه کم‌جمعیت (۵۰-۳۰ عضو)، متوسط جمعیت (۷۰-۵۰ عضو) و پرجمعیت (بالای ۷۰ عضو)، با روش نسبت به‌اندازه (PPS) حجم نمونه نهایی به نسبت تعداد اعضای صندوق هر روستا به صورت تصادفی انتخاب شد (جدول شماره ۱). در واقع انتخاب نمونه‌ها (اعضا) با در نظر گرفتن درصد توزیع آن‌ها، با استفاده از نمونه‌گیری ترکیبی تصادفی شامل نمونه‌گیری نسبی یا طبقه‌ای در مرحله اول و سپس تصادفی صورت گرفته است.

جدول ۱- مشخصات جامعه آماری و حجم نمونه نهایی در هر روستا

ردیف	سکونتگاه روستایی	تعداد گروه	تعداد اعضا	مرد	زن	حجم نمونه نهایی
۱	دنسر تلنگ	۵	۷۱	۵۰	۲۱	۱۲
۲	دنسر شارک	۸	۸۰	۳۸	۴۲	۱۳
۳	دیرمان	۶	۶۶	۴۱	۲۵	۱۱
۴	تلنگ	۳	۳۰	۲۴	۶	۹
۵	چرک	۳	۴۵	۳۰	۱۵	۹
۶	شیرمحمد بازار	۳	۳۳	۱۸	۱۴	۹
۷	گتیوان	۴	۴۰	۳۰	۱۰	۸
۸	روسر شارک	۸	۸۱	۴۰	۴۱	۱۵
۹	گوگدیم شارک	۳	۳۵	۲۹	۶	۸
۱۰	حاجی بازار	۳	۳۱	۲۸	۳	۹
۱۱	حاجی آباد	۵	۶۲	۲۷	۳۵	۱۵
۱۲	چندوکان	۶	۶۳	۴۱	۲۲	۱۵
۱۳	کوشوک	۳	۳۰	۳	۲۷	۷
۱۴	بگ	۵	۷۱	۴۸	۲۳	۱۵
۱۵	توکل	۱۰	۱۰۷	۴۲	۶۵	۲۰
۱۶	هزاره ای	۴	۴۰	۲۵	۱۵	۸
۱۷	کلمت	۳	۵۰	۱۷	۱۳	۸
۱۸	حمیری	۵	۴۰	۱۸	۲۲	۱۲
۱۹	لوریانی دنسر	۶	۷۵	۳۰	۴۵	۱۵
۲۰	درین	۵	۶۱	۳۵	۱۵	۱۵
۲۱	چوت آباد	۴	۴۶	۱۷	۲۸	۸
۲۲	کریم آباد	۴	۴۷	۲۷	۲۰	۸
۲۳	جنگل	۴	۴۰	۲۸	۱۲	۸
۲۴	شادیگور	۳	۳۰	۲۴	۶	۷
۲۵	هلونچکان	۳	۳۱	۲۶	۵	۸
۲۶	زین الدینی	۴	۴۵	۲۷	۱۸	۹
۲۷	کوشات سوم	۱۲	۱۳۴	۵۸	۹۶	۱۵
۲۸	گرداک	۵	۵۵	۳۰	۲۵	۱۲
۲۹	پاسک	۵	۵۸	۳۳	۲۵	۱۲
۳۰	هیت	۱۲	۱۴۰	۹۵	۷۶	۲۰
	جمع	۱۵۴	۱۷۶۳	۸۸۴	۷۸۶	۳۴۰

1-Probability of Proportional to Size

منبع: داده‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جهت تحلیل و بررسی شاخص‌های اصلی سرمایه اجتماعی، به تدوین گویه‌های مربوطه اقدام گردید. انتخاب و تبیین گویه‌های شاخص‌های اصلی پژوهش یعنی ۱- وضعیت اعتماد ۲- میزان مشارکت ۳- ساختارهای حمایتی ۴- انسجام اجتماعی، با توجه به ادبیات موضوع (سرمایه اجتماعی)، ویژگی‌های جغرافیایی - فرهنگی و همچنین شرح خدمات طرح توان‌افزایی جوامع محلی در شهرستان قصرقند انجام شده است. به طوری که شاخص‌های اصلی ذکر شده و گویه‌های آن به شرح جدول ۲ سنجیده می‌شود.

جدول ۲- متغیر، شاخص‌ها و گویه‌های عملیاتی تحقیق

متغیر	شاخص	گویه‌ها	آلفای کرونباخ
توسعه روستایی	اعتماد	۱- میزان مراجعه و همکاری مردم با یکدیگر ۲- میزان امانت دادن ابزار و وسایل زندگی ۳- میزان پابندی به قول و قرار ۴- میزان تمایل برای ضمانت کردن یکدیگر ۵- میزان قرض دادن پول ۶- میزان اعتماد به شورا و دهیار ۷- میزان اعتماد به دستگاه‌های دولتی ۸- میزان اعتماد به نیروهای نظامی و امنیتی ۹- میزان اعتماد به نهادهای عمومی ۱۰- میزان اعتماد به مولوی	۰/۷۹
	مشارکت	۱- میزان مشارکت اهالی در حل مسائل و مشکلات ۲- میزان مشارکت در فعالیت‌های خیریه ۳- میزان مشارکت زنان در حل مشکلات روستا ۴- میزان مشارکت اهالی با شورا و دهیار ۵- میزان مشارکت شورا و دهیار با مردم ۶- میزان مشارکت اهالی در کارهای جمعی ۷- میزان مشارکت در ساخت مدرسه ۸- میزان مشارکت اهالی در صندوق‌های خانوادگی (بیستی) ۹- میزان مشارکت در فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی	۰/۸۳
	ساختارهای حمایتی	۱- میزان تأثیرگذاری کمیته امداد ۲- میزان تأثیرگذاری بهزیستی ۳- میزان تأثیرگذاری بنیاد علوی ۴- میزان تأثیرگذاری بنیاد برکت ۵- میزان تأثیرگذاری جهاد کشاورزی ۶- میزان تأثیرگذاری خیرین ۶- میزان تأثیرگذاری سپاه و بسیج ۷- میزان تأثیرگذاری مولوی و ریش‌سفیدان	۰/۸۶
	انسجام اجتماعی	۱- میزان تعامل با مولوی و ریش‌سفیدان ۲- میزان تعامل با شورا و دهیار ۳- میزان کمک به یکدیگر در مواقع گرفتاری ۴- میزان اختلاف و نزاع قومی ۵- میزان داوطلب بودن اهالی در حل مشکلات ۶- میزان اختلاف طبقاتی و سطح اجتماعی ۷- میزان مشورت اهالی با یکدیگر ۸- میزان روابط صمیمانه بین مردم ۹- میزان پابندی به آداب‌ورسوم فرهنگی و مذهبی	۰/۷۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸.

یافته‌های توصیفی

بررسی یافته‌های توصیفی به دست آمده از پرسشنامه‌ها نشان می‌دهد که ۶۵ درصد از اعضای نمونه‌ی صندوق‌های آبادانی و پیشرفت در محدوده مورد مطالعه مرد و ۳۴ درصد پاسخ‌گویان هم زن بوده‌اند. بررسی وضعیت میانگین سن واحدهای تحلیل (اعضا) نشان می‌دهد که از ۳۴۰ عضو صندوق‌ها، حدود ۲۳/۵ درصد بین ۱۵-۲۵ سال، حدود ۴۲/۴ درصد بین ۲۶-۳۵ سال، حدود ۲۲/۶ درصد بین ۳۶-۴۵ سال، حدود ۶/۸ درصد بین ۴۶-۵۵ سال، حدود ۳/۲ درصد بین ۵۶-۶۵ سال و حدود ۱/۵ درصد بیشتر ۶۵ سال می‌باشند. از نظر وضعیت سواد، ۱۰/۶ درصد بی‌سواد، ۱۰/۶ درصد ابتدایی، ۱۲/۹ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، ۷/۹ درصد دارای تحصیلات دبیرستان، ۲۸/۵ درصد دارای دیپلم، ۲/۹ درصد کاردانی و ۲۶/۵ درصد هم بالاتر از کارشناسی تحصیلات می‌باشند. از نظر وضعیت اشتغال، ۱۰/۳ درصد بیکار، ۷/۱ کشاورز و دامدار، ۲۴/۴ درصد خانه‌دار، ۶/۵ درصد در مشاغل خدماتی، ۲۲/۴ کارمند و ۲۹/۴ درصد هم در سایر مشاغل از جمله مشاغل کاذبی مانند سوخت کشی (قاچاق سوخت) فعالیت دارند. به دلیل کمبود فرصت‌های شغلی اکثر اعضای صندوق آبادانی و پیشرفت، مجبور به مهاجرت از روستا و فعالیت در خارج از شهرستان قصرقند و در زمینه‌هایی مانند کارگری، خدمات (مغازه‌داری) و صیادی و پرورش میگو می‌شوند. شایان ذکر است مقصد مهاجران روستایی، شهرهای حوزه‌ی دریای عمان و خلیج فارس به خصوص شهرستان چابهار می‌باشد. همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد در واحد مسکونی حدود ۴۱/۲ درصد از اعضای صندوق، یک خانوار و در واحد مسکونی ۵۸/۸ درصد از اعضای صندوق، دو خانوار و بیشتر ساکن هستند. بر اساس مشاهده‌ی نگارندگان مسکن سکونتگاه‌های شهرستان قصرقند فاقد سند مالکیت می‌باشند و معمولاً با نیروی افراد خانواده (طایفه) و کمک همسایگان ساخته می‌شوند و شامل دو خانوار و بیشتر است. بعلاوه تعداد افراد ساکن در یک واحد مسکونی معمولاً زیاد و بعد خانوار بزرگ‌تر است. خانوارها عمدتاً در خانه‌های ملکی زندگی می‌کنند و اجاره‌نشینی دیده نمی‌شود.

طبق نتایج درج شده در جدول شماره ۳ در رابطه با میانگین نظرات اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت در خصوص وضعیت شاخص‌های سرمایه اجتماعی در سطح روستاهای هدف شهرستان قصرقند، شاخص‌های میزان اعتماد با میانگین ۳/۳ و انسجام اجتماعی با میانگین ۳/۲

۱- «بیستی» نام بومی یک صندوق اعتباری در میان سکونتگاه‌های روستایی شهرستان قصرقند است.

در این مرحله در مناسب‌ترین وضعیت و شاخص‌های مشارکت (مخصوصاً مشارکت زنان) با میانگین ۳/۲ و میزان تأثیر ساختارهای حمایتی (کمیت امداد، بهزیستی، بنیاد مستضعفان، بنیاد برکت، جهاد کشاورزی، خیرین، سپاه و بسیج و مولوی و ریش سفیدان) با میانگین ۲/۸ در ضعیف‌ترین وضعیت قرار می‌گیرند. به‌طور کلی وضعیت سرمایه اجتماعی در بین اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت شهرستان قصرقند با میانگین کلی ۳/۱ در سطحی متوسط قرار دارد.

جدول ۳- میانگین، واریانس و انحراف معیار شاخص‌های سرمایه اجتماعی

شاخص	اعضای صندوق	
	میانگین	واریانس
اعتماد	۳/۳	۰/۳۷۱
مشارکت	۳/۲	۰/۴۴۸
ساختارهای حمایتی	۲/۸	۰/۶۱۷
انسجام اجتماعی	۳/۲	۰/۲۲۷
سرمایه اجتماعی	۳/۱	۰/۲۸۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

یافته‌های استنباطی

در این مرحله به‌منظور تجزیه و تحلیل میزان سرمایه اجتماعی در میان اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی شهرستان قصرقند گویه‌های هریک از مؤلفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی شامل اعتماد، انسجام، ساختارهای حمایتی و مشارکت اجتماعی در سطح سکونتگاه‌های روستایی سه بخش مرکزی، ساربوک و تلنگ باهم ترکیب و سپس توسط آزمون T تک نمونه‌ای ارزیابی شدند. همچنین همبستگی درونی بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار گرفت. نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد سطح معنی‌داری آماره T کمتر از ۰/۰۵ است (Sig=۰/۰۰۰)؛ بنابراین باید به مقادیر کران بالا و پایین هر یک از شاخص‌های سرمایه اجتماعی توجه نمود. اگر مقدار شاخص منفی و کمتر از حد متوسط نظری (Test Value = ۳) باشد، وضعیت نامناسب است. در میان شاخص‌های مورد بررسی با توجه به مقدار عددی آزمون T تنها کران‌های بالا و پایین شاخص ساختارهای حمایتی منفی و کمتر از حد متوسط نظری (۳) ارزیابی می‌شوند. شایان‌ذکر است هرچند به دلیل وجود تله محرومیت و فقر چندبعدی در سکونتگاه‌های روستایی این ناحیه تعداد مددجویان تحت پوشش دو نهاد کمیت امداد و بهزیستی زیاد است ولی عدم تأثیرگذاری مناسب سایر ساختارهای حمایتی در سطح سکونتگاه‌های روستایی شهرستان قصرقند مشهود است. کران‌های بالا و پایین سایر شاخص‌ها یعنی سه شاخص اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی مثبت و بالاتر از حد متوسط نظری ارزیابی می‌گردد و همان‌گونه که ذکر شد به‌طور کلی میزان سرمایه اجتماعی در میان اعضای صندوق آبادانی و پیشرفت در سطحی متوسط (۳/۱) قرار دارد.

جدول ۴- ارزیابی شاخص‌های سرمایه اجتماعی با آزمون t تک نمونه‌ای

Test Value =						سرمایه اجتماعی	
سطح اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار t		میانگین
کران پایین	کران بالا						
۰/۳۱۸۵	۰/۴۴۸۵	۰/۳۸۳۵۳	۰/۰۰۰	۳۳۹	۱۱/۶	۳/۳	اعتماد
۰/۱۶۵۸	۰/۳۰۸۷	۰/۲۳۷۲۵	۰/۰۰۰	۳۳۹	۶/۵۳	۳/۲	مشارکت
-۰/۲۷۳۴	-۰/۱۰۴۸	-۰/۱۸۸۶۰	۰/۰۰۰	۳۳۹	-۴/۴۲	۲/۸	ساختارهای حمایتی
۰/۳۱۸۱	۰/۳۱۹۸	۰/۲۶۸۹۵	۰/۰۰۰	۳۳۹	۱۰/۴	۳/۲	انسجام اجتماعی
۰/۱۳۴۶	۰/۲۴۷۸	۰/۱۹۱۱۸	۰/۰۰۰	۳۳۹	۶/۶۴	۳/۱	سرمایه اجتماعی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

یافته‌های حاصل از آزمون همبستگی پیرسون (جدول ۵) بیانگر وجود همبستگی درونی مثبت و معنادار ($Sig=0/000$) چهار شاخص اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، ساختارهای حمایتی و انسجام اجتماعی در میان اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت در سطح سکونتگاه‌های روستایی هدف شهرستان قصرقند است. این همبستگی درونی در بین همه‌ی شاخص‌های اصلی سنجش سرمایه اجتماعی مثبت و مستقیم است؛ بنابراین با افزایش یکی از شاخص‌ها در میان اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت سایر شاخص‌ها نیز به تاسی از آن در میان اعضا افزایش پیدا خواهد کرد و عکس قضیه نیز صادق است. در این میان بیشترین همبستگی بین شاخص اعتماد و مشارکت ($0/709$) و کمترین آن بین ساختارهای حمایتی و انسجام اجتماعی ($0/407$) برقرار است. همچنین بین مشارکت اجتماعی و ساختارهای حمایتی ($0/649$) و مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی ($0/637$) همبستگی نسبی بیشتری وجود دارد. بدین معنی که با افزایش مشارکت اجتماعی روستاییان در پروژه‌های آبادانی و پیشرفت روستا از جمله صندوق‌های آبادانی و پیشرفت بنیاد علوی و پایبندی به قول و قرار ساختارهای حمایتی میزان تأثیرگذاری این ساختارها بیشتر خواهد بود و برعکس. علاوه بر این، همبستگی میان اعتماد و ساختارهای حمایتی ($0/574$) و انسجام اجتماعی و اعتماد ($0/577$) تأیید می‌گردد که نشان‌دهنده تأثیر و تأثر مثبت و مستقیم هریک از شاخص‌های یادشده بر دیگری می‌باشد.

جدول ۵- بررسی همبستگی درونی شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی

شرح		اعتماد	مشارکت	ساختار حمایتی	انسجام اجتماعی
اعتماد	ضریب همبستگی	۱	$0/709^{***}$	$0/574^{***}$	$0/577^{***}$
	سطح معناداری	—	$0/000$	$0/000$	$0/000$
مشارکت	ضریب همبستگی	—	۱	$0/649^{***}$	$0/637^{***}$
	سطح معناداری	—	—	$0/000$	$0/000$
ساختار حمایتی	ضریب همبستگی	—	—	۱	$0/470^{***}$
	سطح معناداری	—	—	—	$0/000$
انسجام اجتماعی	ضریب همبستگی	—	—	—	۱
	سطح معناداری	—	—	—	—

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

یک نظام اجتماعی مبتنی بر توسعه پایدار، در کنار سایر ابعاد، بایستی برابری فضایی، تأمین خدمات و امکانات اجتماعی، برابری جنسیتی و مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را زمینه‌سازی و فراهم سازد. هواداران توسعه پایدار عنصر اجتماعی توسعه را به‌عنوان جزئی اساسی در نگرش نوین به این پارادایم (توسعه پایدار) مورد تأکید قرار می‌دهند. امروزه این باور رواج یافته است که توانمندی اقتصادی یک اجتماع روستایی در ایجاد سرمایه اجتماعی برای افزایش قابلیت‌های اقتصادی از اهمیت مبنایی برخوردار است. یکی از مهم‌ترین موانع اصلی رشد و توسعه‌ی اقتصادی محیط‌های روستایی علاوه بر سایر زمینه‌ها همانند محدودیت زیرساخت‌ها، محدودیت مبادله مستقیم و آزاد تولیدات و کالاها، محدودیت اعتبارات برای گسترش فعالیت‌ها و حداقل‌های لازم برای سرمایه‌گذاری و غیره، محدودیت یا فقدان سرمایه اجتماعی می‌باشد؛ بنابراین اقتصاد روستایی دارای جنبه بسیار قوی اجتماعی است و بالعکس. به‌عبارت‌دیگر توسعه اقتصادی و اجتماعی به‌ویژه در محیط‌های روستایی در ارتباطی تنگاتنگ و به نحوی تعاملی بر یکدیگر اثرگذار بوده، هریک شرایط و وضعیت دیگری را تعیین می‌کند. درواقع می‌توان گفت فعالیت‌ها و در مجموع تولید روستایی بعد اجتماعی-اقتصادی دارد. یافته‌های پژوهش حاضر که باهدف تحلیل و بررسی میزان شاخص‌های اصلی سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی پایداری اجتماعی نظام توسعه پایدار روستایی، در میان اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی (به‌عنوان فعالیتی اقتصادی) در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان قصرقند انجام شده است، نشان می‌دهد بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای و حد متوسط نظری (۳)، میزان سرمایه اجتماعی در بین اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت در حد متوسط ($3/1$) است. در این میان شاخص میزان اعتماد ($3/3$) در این مرحله در مناسب‌ترین وضعیت قرار دارد. درواقع میزان اعتماد درون گروهی (اعتماد مردم به یکدیگر) به دلیل ویژگی‌های فرهنگی و همکاری و همیاری مردم ناحیه قصرقند از دیرباز وضعیت مناسب‌تری نسبت به سایر شاخص‌ها دارد. در این میان یافته‌های پرسش‌نامه نشان می‌دهد میزان اعتماد مردم به مولوی به دلیل ویژگی‌ها مذهبی (اهل سنت) محدوده مورد مطالعه و حل‌وفصل مسائل و مشکلات روستا به‌صورت کدخدا منشی در حد مطلوبی است. در مورد اعتماد، این نتایج با یافته‌های پژوهش دوکارمو (2010) و قربانی و همکاران (1395) منطبق است. شاخص انسجام اجتماعی با مقدار عددی ($3/2$) در رتبه بعدی

قرار می‌گیرد. شایان‌ذکر است میزان اختلافات و نزاع‌های قومی و قبیله‌ای در روستاهای این ناحیه بسیار کم است و این مسئله در دستیابی به انسجام اجتماعی بسیار مؤثر است. وضعیت شاخص مشارکت اجتماعی با مقدار عددی (۳/۲) نیز در حد متوسطی است. نکته قابل توجه در روستاهای شهرستان قصرقند پایین بودن میزان مشارکت اجتماعی زنان است. از مهم‌ترین عوامل اصلی پایین بودن مشارکت اجتماعی و اقتصادی زنان در روستاهای شهرستان قصرقند (مخصوصاً بخش تلنگ) علاوه بر ویژگی‌ها و محدودیت‌های فرهنگی، عدم آموزش و کسب مهارت‌های لازم جهت ایجاد و شرکت در فعالیت‌های اقتصادی و درآمدزا می‌باشد که در این راستا بنیاد علوی با همکاری سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور اقدام به شناخت زنان مستعد جهت شرکت در کلاس‌های آموزش فنی و حرفه‌ای در سطح روستاهای هدف طرح آبادانی و پیشرفت نموده است. در زمینه مشارکت اجتماعی زنان نتایج این پژوهش با یافته‌های تحقیق لورنا (۲۰۱۵) و بانگومین و همکاران (۲۰۱۶) متفاوت است. در نهایت در این ناحیه شاخص تأثیر ساختارهای حمایتی (کمیت امداد، بهزیستی، بنیاد مستضعفان، بنیاد برکت، جهاد کشاورزی، خیرین، سپاه و بسیج و مولوی و ریش سفیدان) با مقدار عددی (۲/۸) در ضعیف‌ترین وضعیت قرار می‌گیرد. واقعیت این است که هرچند کمیت امداد و بهزیستی در سال‌های اخیر فعالیت‌های متعددی در روستاهای قصرقند انجام داده‌اند، ولی به‌طور کلی روستاییان شهرستان قصرقند در بسیاری از موارد، در اجرا و پیشبرد پروژه‌های عمرانی و نیز پایبندی کارشناسان به برخی از «قول و قرار» های توسعه‌ای و فقرزدا اعتماد (برون گروهی) چندانی ندارند. در این زمینه نیز نتایج این پژوهش با یافته‌های تحقیق مگنانی و استروفی (۲۰۰۹) و دوکارمو (۲۰۱۰) متفاوت است. همان‌گونه که آمد، با افزایش توان اقتصادی افراد و گروه‌های روستایی به‌ویژه زنان می‌توان به وجهی بهتر آنان را در پیشبرد اهداف اقتصادی و اجتماعی روستای خود مشارکت پذیر ساخت؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد در سایه حکمروایی خوب روستایی با سیاست‌گذاری و همکاری مناسب دستگاه‌های متولی توسعه روستایی و ساختارهای حمایتی مخصوصاً بنیاد علوی زمینه‌ی افزایش اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی (افزایش سرمایه اجتماعی) اعضا فراهم گردد تا در آینده شاهد توسعه و بهره‌وری صندوق‌های آبادانی و پیشرفت روستایی، تنوع بخشی به فعالیت‌های تولیدی و کاهش مهاجرت‌های روستایی در سطح سکونتگاه‌های روستایی شهرستان قصرقند باشیم.

References

1. Azkia, M., Ghaffari, Gh. (2013) Rural Development with Emphasis on Rural Society of Iran. Tehran, Ney Publication. [In Persian].
2. Asadpour, A., Entezari, A., Ahmadi Ahank, K. (2018). Formal and Informal Social Participation and Factors Affecting it (A Study in The City of Amol). Journal of Applied Sociology, 29(3), 67-86.
3. Bongomin, G. O. C., Ntayi, J. M., Munene, J. C., & Nabeta, I. N. (2016). Social capital: mediator of financial literacy and financial inclusion in rural Uganda. Review of International Business and Strategy.
4. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. American journal of sociology, 94, S95-S120.
5. Couton, P., & Gaudet, S. (2008). Rethinking social participation: The case of immigrants in Canada. Journal of International Migration and Integration/Revue de l'integration et de la migration internationale, 9(1), 21-44.
6. Cvetkovich, G., & Löfstedt, R. (Eds.). (1999). Social trust and the management of risk. London: Earthscan.
7. Do Carmo, R. M. (2010). Albernoa revisited: tracking social capital in a portuguese village. Sociologia Ruralis, 50(1), 15-30.
8. Encyclopedia of Urban and Rural Management (2009). Tehran, Publications of the Organization of Municipalities and Rural Affairs. [In Persian].
9. Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. Third world quarterly, 22(1), 7-20.
10. Ghorbani M, Salari F, Khorasani M A. (2016). Analysis of social capital of rural micro-credit fund Case: Bstaq village in Sarayan County. Serd, 5 (15) ,125-146
11. Ghaffari, Gh., Habibpour Gotabi, K. (2015) Social policies, conceptual and theoretical foundations. Tehran, Tehran University Press. [In Persian].
12. Jenson, J. (2010). Defining and measuring social cohesion (No. 1). Commonwealth Secretariat.

13. Kearns, A., & Forrest, R. (2000). Social cohesion and multilevel urban governance. *Urban studies*, 37(5-6), 995-1017.
14. Khanh, H. L. P. (2011). The Role of Social Capital to Access Rural Credit: A case study at Dinh Cu and Van Quat Dong village in coastal of Thua Thien Hue province-Vietnam. Department of Urban and Rural Development, Swedish University of Agricultural sciences (Doctoral dissertation, MA Thesis).
15. Levien, M. (2015). Social capital as obstacle to development: Brokering land, norms, and trust in rural India. *World Development*, 74, 77-92.
16. Lorena, M. (2015). Social capital development in a rural women's micro-enterprise in Mexico: insights on leadership, trust and cooperation. *Community Development Journal*, 50(2), 229-243.
17. Magnani, N., & Struffi, L. (2009). Translation sociology and social capital in rural development initiatives. A case study from the Italian Alps. *Journal of Rural Studies*, 25(2), 231-238.
18. Marshall, T. H. (1964). Citizenship and Social Class. In T. H. Marshall & S. M. Lipset (Eds.) *Class, Citizenship and Social Development* (pp. 65-122). New York: Doubleday & Company.
19. malekan, A., khani, F., motiee langroodi, H., darban astaneh, A. (2020). The Impact of Social Capital on Improving Drought Resilience (Case Study: Kangaveh County Villages). *Regional Planning*, 10(38), 65-80.
20. Newton, K., Stolle, D., & Zmerli, S. (2018). Social and political trust. *The Oxford handbook of social and political trust*, 37-56.
21. O'Brien, S., & ó Fathaigh, M. (2005). Bringing in Bourdieu's theory of social capital: renewing learning partnership approaches to social inclusion. *Irish Educational Studies*, 24(1), 65-76.
22. Oxoby, R. (2009). Understanding social inclusion, social cohesion, and social capital. *International Journal of Social Economics*.
23. Piškur, B., Danišls, R., Jongmans, M. J., Ketelaar, M., Smeets, R. J., Norton, M., & Beurskens, A. J. (2014). Participation and social participation: are they distinct concepts?. *Clinical Rehabilitation*, 28(3), 211-220
24. Putnam, R. D. (1994). Social capital and public affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 5-19.
25. Rankin, K. N. (2002). Social capital, microfinance, and the politics of development. *Feminist economics*, 8(1), 1-24.
26. Saeedi, A. (2010). Ten articles on recognizing rural settlements. Tehran, Mehr mino Publication. [In Persian].
27. Statistical Center of Iran (2016) General population and housing census of Qasr-e Qand County. . [In Persian].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی